

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Лавріненка Віталія Анатолійовича «Міжособистісна взаємодія у неформальних об'єднаннях як чинник розвитку ціннісно-смислової свідомості підлітків» представлену на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Дослідження особливостей впливу взаємодії у неформальних об'єднаннях на розвиток ціннісно-смислової свідомості підлітків є безумовно актуальним і своєчасним. Адже, властива сучасному суспільству ціннісна криза, що провокує велику кількість конфліктів, проявів неадаптованих стратегій поведінки, центрованість на матеріальному благополуччі, домінування антисоціальних патернів поведінки особливо гостро проявляється саме в процесі становлення ціннісно-смилових орієнтацій підлітків.

Окрім цього, актуальність даного дослідження обумовлена ще й постійно зростаючою кількістю неформальних об'єднань, в складі яких значна частина підлітків проводить весь вільний від школи час. Такі об'єднання часто набувають ознак домінуючого впливу, порівняно із сім'єю та школою. Автором обґрунтована необхідність вивчення впливу взаємодії між підлітками у неформальних об'єднаннях саме на основі їх комунікативного досвіду як складової формування ціннісно-смислової сфери.

Також актуальність даного дослідження обумовлюється недостатнім рівнем наукової розробки проблематики розвитку ціннісно-смислової свідомості в підлітковому віці та її залежності від соціальних дискурсів. Все вище зазначене підтверджує актуальність теми **«Міжособистісна взаємодія у неформальних об'єднаннях як чинник розвитку ціннісно-смислової свідомості підлітків»**, що обрана Віталієм Лавріненком для проведення дисертаційного дослідження.

Чітке визначення мети, предмета та об'єкта дослідження засвідчують належний науковий рівень автора дисертації. Завдання дослідження чітко спрямовані на досягнення його мети. Реалізації зазначених завдань

дослідження сприяли коректно відібрані та адекватно використані методи дослідження. Загалом, треба відзначити, що дисертація відрізняється логічністю та послідовністю викладу матеріалу.

Аналіз змісту дисертаційного дослідження дає чітке уявлення про логічно обумовлену побудову структури роботи, інноваційний характер і наукову глибину теоретичного та емпіричного дослідження впливу взаємодії в неформальних об'єднаннях на розвиток ціннісно-сміслової сфери підлітків; науково-практичну цінність створеної дисертантом методики ціннісно-сміслової свідомості підлітків. Особливої наукової значущості має проведений аналіз специфіки впливу структурних (організація активності в субкультурах) та змістовних (параметри впливу дискурсів субкультури) особливостей міжособистісної взаємодії у сучасних неформальних об'єднаннях на ціннісно-сміслову свідомість підлітків. Вперше узагальнено у побудові простору зв'язку дискурсів субкультури та системних параметрів неформальних об'єднань та моделі впливу міжособистісної взаємодії у неформальних об'єднаннях на становлення ціннісно-сміслової свідомості підлітків.

Здійснення теоретичного аналізу сучасних підходів до проблеми розвитку ціннісно-сміслової свідомості підлітків та її становлення у процесі взаємодії в неформальних об'єднаннях успішно проведено в першому розділі дисертації **«Теоретичний аналіз особливостей розвитку ціннісно-сміслової свідомості підлітків»**.

В цьому розділі автором проведено теоретичне осмислення різних наукових підходів до визначення сутності ціннісно-сміслової сфери особистості підлітка. Визначено дефініцію понять, що входять до смислового «ядра» цієї проблеми. Узагальнені дослідником наукові погляди на природу свідомості особистості були окреслені в низці вихідних теоретичних позицій щодо проведеного дисертаційного дослідження. Дисертантом сформульовано власне розуміння природи ціннісно-сміслової свідомості, що стало на

допомозі продовженню наукових пошуків сутності ціннісно-смислової свідомості.

Завдяки ґрунтовно проведеному систематизуванню автором визначено особливості неформальних молодіжних об'єднань, їх типологія та соціально-психологічні детермінанти вступу підлітків до таких угруповань. Дисертантом узагальнено результати актуальних досліджень інтрапсихічної сфери підлітків-неформалів.

Автором представлено вихідне розуміння природи міжособистісної взаємодії в контексті взаємодії підлітків в субкультурах.

Вирішення другого завдання, що передбачало емпіричне дослідження особливостей ціннісно-смислової свідомості підлітків-неформалів та її міжособистісної взаємодії представлено в другому розділі **«Емпіричне дослідження особливостей ціннісно-смислової свідомості підлітків-неформалів та специфіки їх міжособистісної взаємодії»**.

В даному розділі роботи представлено опис методичних засад емпіричного дослідження ціннісно-смислової свідомості підлітків із неформальних об'єднань: обґрунтована адекватність відібраних методик завданням, що були поставлені в ході дослідження.

Автором детально проаналізовано та проінтерпритовано результати порівняльного дослідження ціннісно-смислової свідомості як підлітків-неформалів експериментальної групи так і представників контрольної групи. Виявлені в результаті такого дослідження результати відображають спроможність автора до різнобічного аналізу емпіричних даних, їх узгодження із наявними в психологічній науці концепціями та школами. Зокрема, заслуговує на увагу проведене порівняння системи смислових конструктів у представників експериментальній та контрольної груп за підсумками здійсненого кластерного аналізу. Здійснене кваліфікований якісний і кількісний аналіз результатів дослідження, автором додатково презентовано отримані данні за допомогою використання малюнків та графіків.

Третє та четверте завдання, що передбачили аналіз впливу структурних та змістовних аспектів міжособистісної взаємодії у неформальних об'єднаннях на розвиток ціннісно-сміслової свідомості підлітків та використання цих узагальнених результатів підлітків у відповідний теоретико-емпіричний моделі; обґрунтування та апробацію програми розвитку програми розвитку ціннісно-сміслової сфери свідомості подано у третьому розділі **«Особливості міжособистісної взаємодії в неформальних об'єднаннях як чинника розвитку ціннісно-сміслової сфери підлітка»**.

Автором детально описано емпіричні особливості підлітків із неформальних груп різного спрямування та механізми впливу дискурсів субкультури на становлення ціннісно-сміслової свідомості досліджуваних.

Вагомість результатів емпіричного дослідження доводиться глибоким аналізом впливу структурних та змістовних характеристик субкультури, що передбачало:

1. Введення в науковий обіг поняття «сміслові шаблони субкультури» та ряду інших параметрів впливу дискурсів субкультури на ціннісно-сміслову свідомість підлітків;
2. Обґрунтування та опис простору зв'язку дискурсів субкультури та системних параметрів неформальних об'єднань;
3. Створено моделі впливу міжособистісної взаємодії у неформальних об'єднаннях на становлення ціннісно-сміслової свідомості підлітків із детальним описом її компонентів, принципів та закономірностей функціонування.

Для адекватного обґрунтування отриманих емпіричних даних плідно використані факторний аналіз та метод моделювання.

Також, у даному розділі автором подано опис основних етапів корекційно-розвивальної програми. Спрямованої на розвиток ціннісно-сміслової свідомості підлітків-неформалів. Даний розділ, також, містить узагальнені результати апробації корекційно-розвивальної програми, що підтверджують її ефективність. Ця програма вирізняється тим, що окрім

роботи із молоддю, дозволяє підвищувати професійний рівень фахівців, які працюють з молоддю.

У висновках дисертаційного дослідження представлено узагальненні результати отримані автором в ході вивчення проблем, що розглядається.

Висновки є логічними і ґрунтовними, їх зміст повною мірою відображає матеріали дисертації.

Зміст автореферату відповідає положенням дисертації. Видано 13 публікації автора за темою дисертації і 43 публікації апробаційного характеру повною мірою віддзеркалюють основні позиції автореферату та дисертації. Основні положення дисертаційного дослідження апробовані в виступах на 15 міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях. Представлено 4 довідки про впровадження в освітній процес результатів дисертації дослідження.

Отже, вищесказане, дозволяє стверджувати, що дисертація Віталія Анатолійовича Лавріненка за темою **«Міжособистісна взаємодія у неформальних об'єднаннях як чинник розвитку ціннісно-сміслової свідомості підлітків»** є самостійним і завершеним науковим дослідженням, що дає підстави для його загальної позитивної оцінки.

В той же час, в контексті права на наукову дискусію, вважаємо за необхідне висловити деякі побажання і зауваження:

1. В першому розділі дисертації автором специфіка становлення ціннісно-сміслової сфери розглядається без вікової градації цього етапу життя. Ми вважаємо, що дисертаційне дослідження значно виграло б за умови диференціації ціннісно-сміслової сфери дітей молодшого віку, середнього та старшого підліткового віку.
2. Запропоноване дисертантом розуміння специфіки взаємодії підлітків у неформальних об'єднаннях є цікавим, дискусійним, тому на наш погляд, вимагало більш чіткого роз'яснення його теоретичних підстав.

3. Текст дослідження значною мірою, би виграв, якщо отримані результати емпіричного дослідження були доповнені даними про прояв ознак, що досліджувались, в підвбірках підлітків-неформалів різної статі.
4. Позитивної оцінки заслуговує розроблена та адаптована програма розвитку ціннісно-сміслової свідомості підлітків-неформалів. Проте, робота виграла б в умовах окреслення більш чіткої системи рекомендацій стосовно її реалізації в умовах практичної діяльності фахівців при взаємодії є такою категорією молоді.
5. Бажано було б в авторефераті подати більш ґрунтовно характеризувати програми та опис її результатів, які займають всього півсторінки автореферату, що з нашої точки зору не є достатнім для повноцінного розуміння результатів формувального експерименту.
6. Робота не позбавлена, на жаль, певних стилістичних та технічних огріхів.

Однак, висловлені нами зауваження та побажання не знижують загальної позитивної оцінки дисертації і можуть розглядатися як побажання стосовно майбутніх наукових розвідок автора.

Проведене дисертаційне дослідження засвідчує належну наукову компетентність Віталія Анатолійовича Лавріненка, що дає підстави оцінити роботу як самостійний і оригінальний доробок.

За характером фактичного матеріалу, ступеням його якісного і кількісного аналізу, рівнем наукової новизни і значущості емпіричного дослідження, обґрунтованістю висновків дисертація Віталія Анатолійовича Лавріненка **«Міжособистісна взаємодія у неформальних об'єднаннях як чинник розвитку ціннісно-сміслової свідомості підлітків»** відповідає вимогам п.п. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 (зі змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету

Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р. та № 567 від 27.07.2016 р.), які висуваються до кандидатських дисертацій, і відповідає профілеві спеціалізованої вченої ради К 26.133.04, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Офіційний опонент:

Завідувач лабораторії

методології і теорії психології

Інституту психології імені Г.С. Костюка

НАПН України,

кандидат психологічних наук, доцент

В.Л.Злишков

